

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

SINT-ELISABETHKERK - Begijnhofdries

De Sint-Elisabethkerk was oorspronkelijk het bedehuis van het Groot-Begijnhof van Sint-Elisabeth.

In 1242 kreeg Johanna van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, van de schepenen van Gent een stuk grond ter beschikking om er een begijnhof op te richten. De abt van Sint-Baafs stemde erin toe om aldaar een kapel te bouwen. Niet lang na de stichting van het begijnhof werd een driebeukige kerk in Doornikse steen opgetrokken. Ze was van het basilicale type d.w.z. een middenbeuk en lagere zijbeuken. De kerk bezat een absis en de middenbeuk werd van de zijbeuken gescheiden door middel van zuilen in Scheldegotiek. De zuilen in de huidige kerk dateren vermoedelijk uit de eerste bouwphase maar de basissen verdwenen toen men later het vloerniveau met dertig centimeter verhoogde.

Door de sterke uitbreiding van de begijnengemeenschap in de 17de eeuw werd de kerk te klein. Grootjuffrouw Joanna Bauters liet ze in de periode 1631-1641 vergroten en ombouwen tot een hallekerk door de midden- en de zijbeuken even hoog te laten optrekken. Toen verhoogde men ook het vloerniveau en werd het voorportaal gebouwd. Lieven Poelman vervaardigde in 1640 de portaaldeuren. Een jaar later noteerde men in de rekeningen het loon uitbetaald aan Bartholomeus de Wachter voor het aanzetten van de verbouwingen aan het koor.

Tijdens het bestuur van grootjuffrouw Ferdinande de Bock stond in 1682 de toren en het bovengedeelte van de middenbeuk, door de slechte toestand van de kepers van het dak, op instorten.

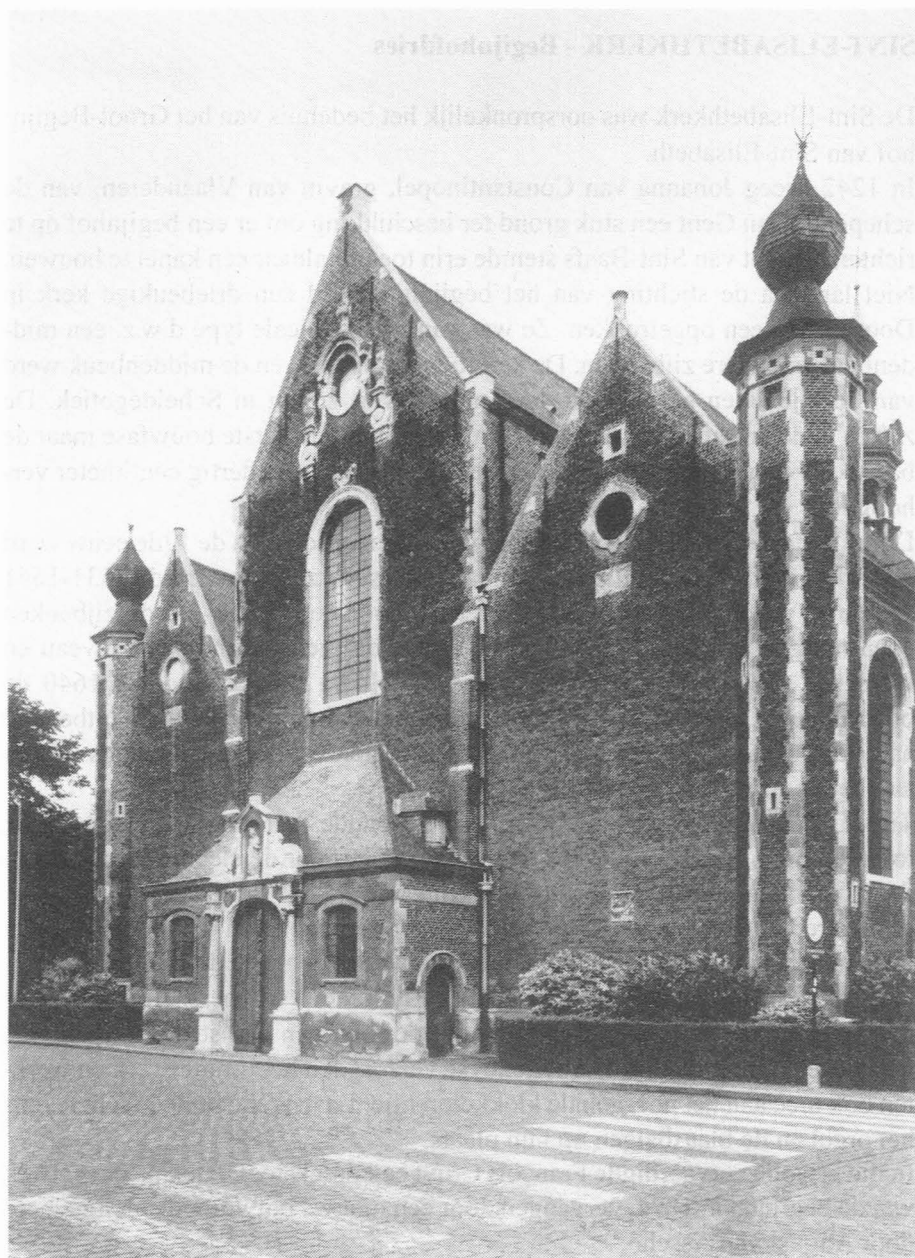
In de jaren 1682-1684 werd de kerk door het verhogen van de middenbeuk en het aanbrengen van bovenlichten omgebouwd tot een pseudo-hallekerk.

Het dakwerk vertrouwde men toe aan Bartholomeus Cuypers. Het koor werd met twee traveeën verlengd en de kerk voorzien van een stenen portaal. De gebroeders Gillis en Cornelis Wijchuyse verzorgden het timmerwerk en werkten ook mee aan het polygonale klokketorentje. Laatstgenoemde bracht tevens het orgel en de blaasbalgen op hun plaats.

In die periode vervaardigde François Cruyt een preekstoel, later, na het vertrek van de begijnen in 1874, vervangen door een nieuwe ontworpen en uitgevoerd door August van Assche.

Om de verbouwingen te kunnen bekostigen deed de grootjuffrouw beroep op de financiële hulp van de conventjuffrouwen en van kapitaalkrachtige burgers.

Toen de verbouwingen beëindigd waren, herwijdde men de kerk.

De Sint-Elisabethkerk.

De begijntjes overleefden zonder al te veel moeilijkheden de beeldenstormen. Het respect van de bevolking, doordat de begijntjes heel wat diensten bewezen aan de gemeenschap, was hieraan wellicht niet vreemd.

Met de begijnhofkerk zelf verging het minder goed. In juli 1578 vernielden de Calvinisten een altaar en roofden de ornamenten. Op 25 augustus verwoestten ze de kerk.

Buiten de last die ze moesten dragen, nadat in november enkele soldaten werden ingekwartierd, lieten de Calvinisten in de regel de begijntjes met rust. Sommigen schrijven dit toe aan de beschermende hand die de gilde van de beenhouwers boven hun hoofd hield.

Met de Franse Revolutie werd het begijnhof onteigend en vanaf dat moment moesten de begijntjes huishuur betalen aan de stad.

In de negentiende eeuw ontstonden een aantal moeilijkheden tussen het begijnhof en de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, die het begijnhof beheerde. Ondertussen hadden de begijntjes hun toevlucht gezocht tot een mecenas in de persoon van Engelbert-August van Arenberg. Die kocht buiten de stad, te Sint-Amandsberg, in 1872 een stuk grond en liet er een nieuw begijnhof optrekken aan de hand van plannen getekend door Arthur Verhaegen.

De werken startten in 1873. Reeds op 29 september 1874 werd het nieuw begijnhof ingehuldigd en verlieten de begijntjes, ten getale van achthonderd, hun oude vertrouwde huisjes aan de Brugse Poort.

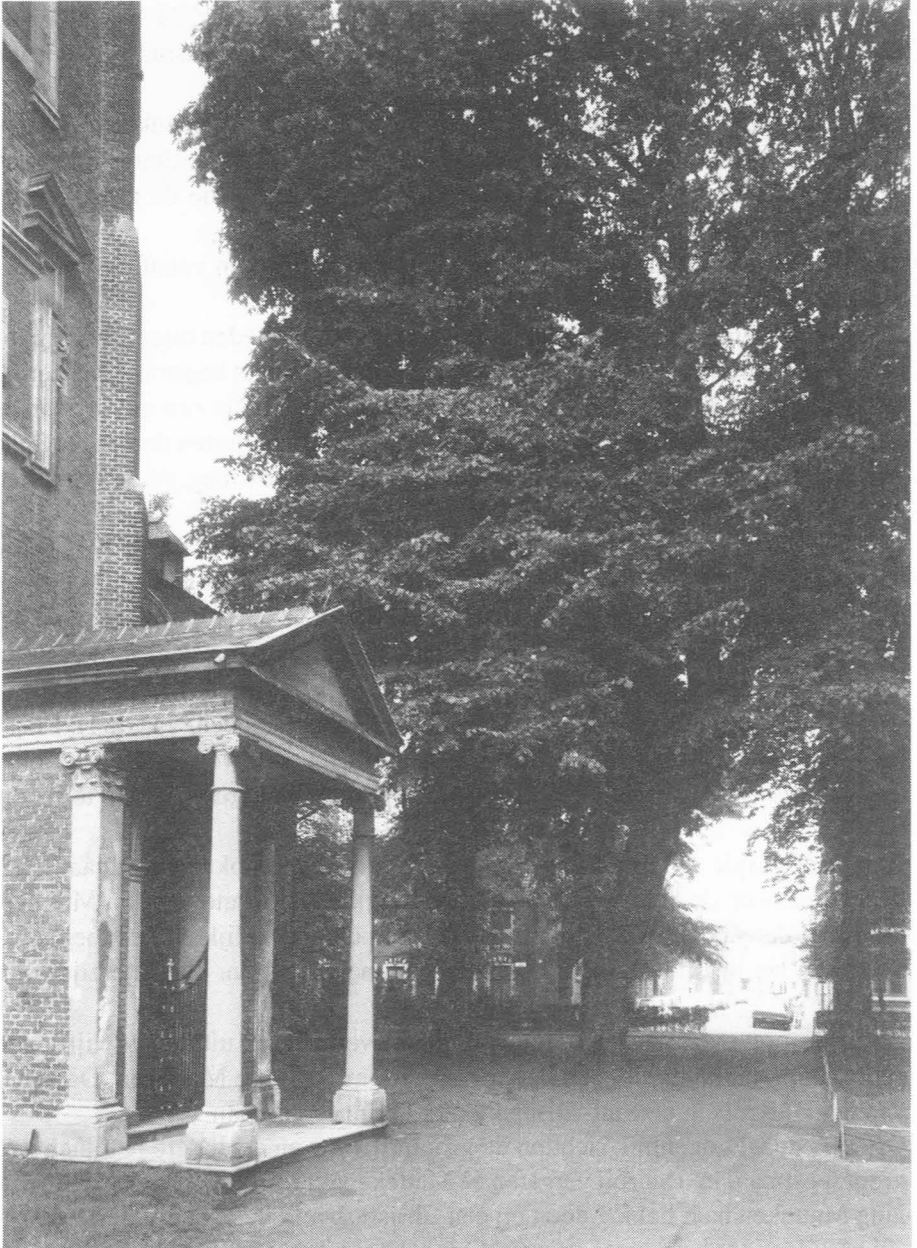
De Sint-Elisabethkerk kreeg nu een nieuwe functie als parochiekerk van de nieuwopgerichte Sint-Elisabethparochie.

In de rondboognis in de westgevel van de kerk staat het beeld van de H. Elisabeth van Hongarije, patrones van het begijnhof. Het werd vervaardigd door het atelier Bressers en vervangt het originele gepolychromeerde beeld in terracotta.

Aan de oostzijde van de kerk bevindt zich een Ecce Homokapel met daarin het beeld "Jesus op de Koude Steen", vermoedelijk van de hand van Jan Matthys. De kapel dateert uit 1793 maar bevond zich oorspronkelijk aan de toegangspoort van het begijnhof. In 1883 verplaatste men haar naar de achterzijde van de kerk.

Laten we nog even stilstaan bij een populair verhaal dat uit de late vijftiende eeuw stamt, namelijk dat van het arm en vroom begijntje Matteken. De kapel van het H. Kruis in de Sint-Elisabethkerk herinnert hieraan.

Op een bepaald ogenblik richtten de grootjuffrouw en de andere begijnen een groot feestmaal in. Daarbij vergaten ze Matteken uit te nodigen. Ten einde raad ging Matteken haar beklag doen bij een Christusbeeld in de begijnhofkerk. Na enige tijd, en tot haar grote verwondering, begon het Christusbeeld tot haar te spreken. Het gaf haar twee aanwijzingen die er moesten voor zorgen de grootjuffrouw tot inzicht te brengen. Zo moest Matteken haar vertellen dat ze haar dagelijkse gebeden vergeten had en dat Onze Lieve Vrouw haar ontnaaide

De Sint-Elisabethkerk. De Ecce Homokapel.

kleed met een rode draad had hersteld. Nadat Matteken haar verhaal aan de grootjuffrouw had gedaan en deze met verstomming was geslagen, mocht het arm begijntje aan de dis aanzitten. Na het festijn ging Matteken terug naar de kerk om de Heer te danken. Toen diezelfde nacht de klokken hevig begonnen te luiden en nadat de andere begijnen op zoek waren gegaan naar de oorzaak ervan, troffen ze Matteken dood aan voor het Christusbeeld.

Dit voorval was de aanzet voor een populaire verering waarbij Matteken op vastenavond herdacht wordt met een plechtige misviering en een broodmaaltijd door de grootjuffrouw aan alle begijnhofbewoners aangeboden.

Het interieur

De altaren.

Het hoofdaltaar uit geschilderd hout, gemarmerde steen, marmer en gedeeltelijk verguld, stamt uit de 17de eeuw. Het schilderij "De Kruisafneming" is een copie naar Pieter Paul Rubens. In de nis van het altaar: het beeld van de H. Elisabeth van Hongarije. Langs weerszijden van de nis: de beelden van de H. Laurentius en de H. Lodewijk, koning van Frankrijk.

Het zijaltaar aan de noordzijde is toegewijd aan O.L.Vrouw. Het schilderij "O.L.Vrouw met kind schenkt de Rozenkrans aan de H. Dominicus Guzman" is van de hand van Charles Remes (1795-1837).

Het zijaltaar langs de zuidzijde in gemarmerd en geschilderd hout stamt uit de 17de eeuw en is toegewijd aan het H. Sacrament. Het is voorzien van een schilderij met engelenkoppen met daarvoor een kruisbeeld met aan de voet het begijntje Matteken - het zogenaamde "Mattekenskrus". Het is een copie van het origineel dat bewaard wordt in het Groot Begijnhof van Sint-Amandsberg en dateert van na 1874. In de nis een schilderijtje : "O.L.Vrouw van Zeven Smarten".

Het orgel.

Pieter vander Haeghen bouwde het orgel in 1641 en voor de orgelkast deed men een beroep op Lieven Poelman. Cornelis Wijchuyse bracht het op zijn plaats.

De orgelkast is bekroond met musicerende engelen en het beeld van de H. Cecilia van Rome.

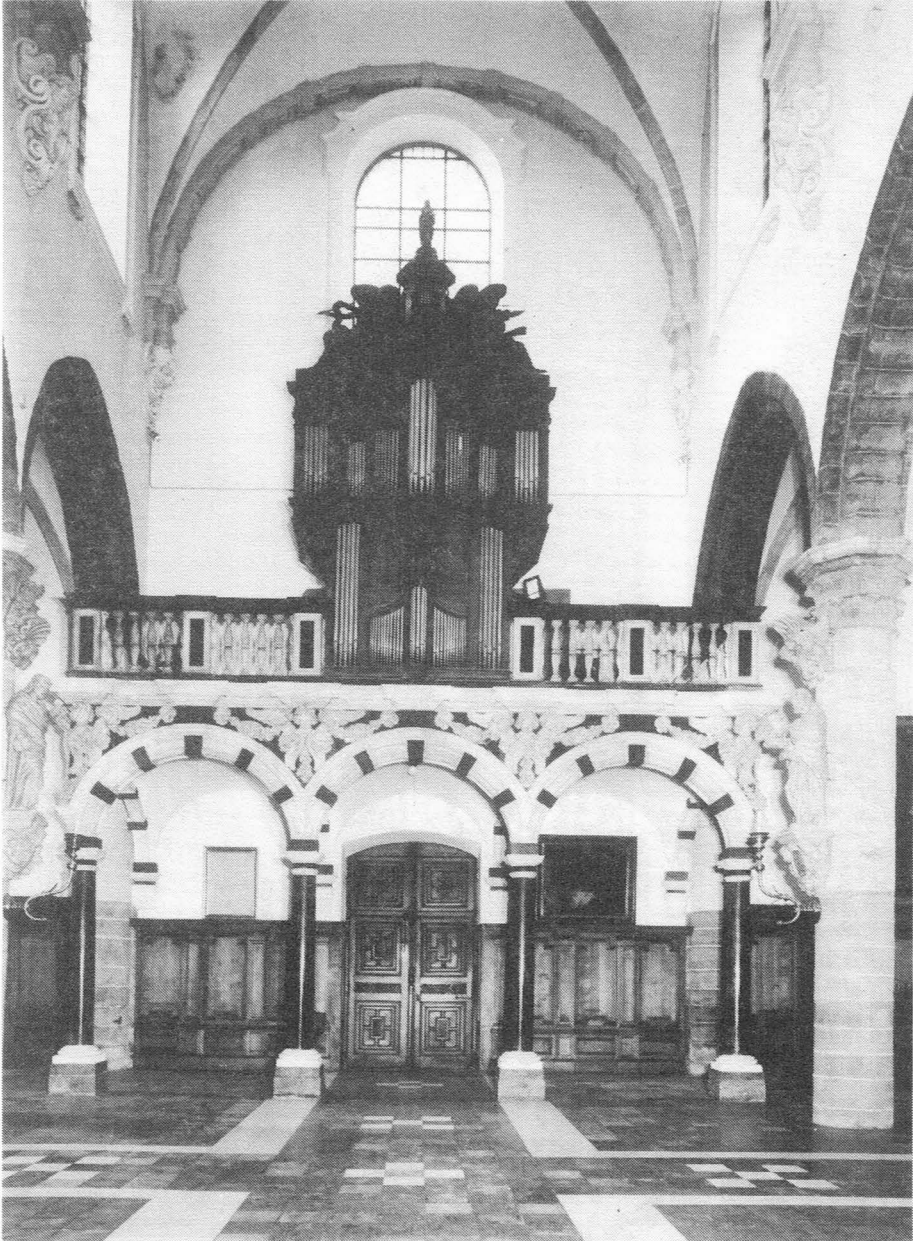
Pieter Van Peteghem paste het instrument aan in 1742.

De Preekstoel.

De preekstoel uit 1886 werd ontworpen en uitgevoerd door August Van Assche. Onder de kuip: de beelden van de profeten Ezechiël, Daniël (rechts), Isaias (links) en Jeremias (achteraan). Op de hoeken van de kuip: beeldjes van

De Sint-Elisabethkerk. Interieur.

De Sint-Elisabethkerk. Het Orgel.

De Sint-Elisabethkerk. De Preekstoel.

van de vier evangelisten - Johannes, Lucas, Marcus en Mattheus.
Op de kuip: taferelen uit het leven van de H. Begga.

Schilderijen.

De kerk bezit een aantal schilderijen in de stijl van de Vlaamse School uit de zeventiende eeuw, zoals: "Jezus en de Samaritaanse vrouw bij de waterput", "De aanbidding van het Jezuskind door vrouwelijke heiligen", "Jezus bij Martha en Maria", "De Kruisvinding" en "De oprichting van het kruis".

Van Nicolaas De Liemackere is "De aanbidding der koningen" uit de eerste helft van de zeventiende eeuw.

De veertien staties van de kruisweg zijn uitgevoerd in de stijl van Matthias Zens.

Verder nog: "De Opwekking van de enige zoon van de weduwe van Naïm" uit de negentiende eeuw, "Tobias neemt afscheid van zijn ouders" uit de eerste helft van de negentiende eeuw en twee grisailleschilderijen: "De boodschap van de aartsengel Gabriël aan Maria" en "De opdracht van Jezus in de tempel", beiden negentiende eeuws.

Beelden.

Philippe de Wilde beeldhouwde in 1684 de beelden van de H. Anna en de H. Begga. Ze werden geschonken door Isabeau Huytens, conventjuffrouw van het Convent ter Caerden (thans verdwenen) in de Hippoliet Lammensstraat. De beelden van de H. Catharina van Siena en de H. Roza van Lima dateren eveneens uit 1684.

Glasramen.

Boven het hoofdaltaar: een glasraam met de voorstelling van "Het Heilig Hart van Jezus".

Langs de noordzijde van het koor; "Johannes de Doper", geschonken door de parochianen.

Daarnaast: "De maaltijd van Jezus en de Emmaüsgangers", geschonken door pastoor A. Sterck.

Langs de zuidzijde van het koor: "Elias in de woestijn die door een engel gevoed wordt", een gift van de familie Steppe.

Daarnaast: "Melchisedech reikt Saul de hostie aan", een gift van de parochianen.

Deze glasramen dateren vermoedelijk uit het begin van de twintigste eeuw.

Funeraire beeldhouwwerken en epitafen.

Onder het beeld van apostel Thaddeus: cartouche met het epitaaf van jonkvrouw J.V. Margarita Durwiee.

Onder het beeld van apostel Jacobus de Meerdere (Jacobus Maior): cartouche

met epitaaf van jonkvrouw Beatrey Nauts "ghesteede begijne van desen hove", overleden 6 augustus 1669.

Onder het beeld van apostel Petrus: cartouche met epitaaf van jonkvrouw Maria Van der Linde fa. Gulielmus en haar nicht Anna Bruneel fa. Joannes" ghesteede begijnkes van desen hove".

Onder het beeld van apostel Andreas: cartouche met inscriptie "D.O.M. Desen apostel hebben ghestelt Joncv. Anna ende Ioanne Van Linde fa. Ians ghesusters ende beginkens van den hove gebraeven in choor. Bidt voor de ziele. 1657".

Onder het beeld van apostel Johannes: cartouche met inscriptie "D.O.M. sepulture van Ionve. Ioanna Hasaert fa. Mattheus. Met twee haer Nichten Marie Ghisquiere en Margareta van Mosschroen. Ghesteede Beginkens. Bidt voor de Zielen."

Onder het beeld van apostel Bartholomeus: cartouche met epitaaf van Judoca De Moor fa. Guillame, overleden op 8 november 1665 en haar nicht Joanne De Moor, "beede ghesteede begijnkes van desen hove".

Onder het beeld van apostel Mattias: cartouche met epitaaf van Judoca en Marie Ook en van Judoca Susanne Heeckelaer en Judoca Verbraecken, "ghesteede begijnkens van desen hove", uit 1660.

Onder het beeld van apostel Filippus: cartouche met inscriptie "D.O.M. Dese Salvator heeft ghegeven Ioe Marie Vander Steeghen Baghijnne van dese Hove begraven in onser lijeven vrouwe capelle overleden 28 april 1660. Bidt voor de Siele".

In het koor, de noordelijke en de zuidelijke zijbeuken zijn talrijke witmarmeren grafstenen van begijntjes in de vloer ingewerkt. Ze zijn echter nagenoeg volledig afgesleten.

Tussen de noordelijke zijbeuk en het koor: de grafsteen van begijn Volckaert, overleden in 1564.

BIBLIOGRAFIE

- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - architectuur - deel 4 nb zw - Stad Gent, p. 27/31.
- Vandenbussche Christina: Kerk van Sint-Elisabeth te Gent - Gids voor de bezoeker. Gent, 1987.
- De Pue Piet (p. Jordanus): Geschiedenis Groot Begijnhof Sint-Elisabeth Gent en Sint-Amandsberg. 1984.
- Gids voor de Gentse Begijnhoven. Gent 1984.
- Werken en kerken, 750 jaar begijnhofleven te Gent. Tentoonstellingscatalogus. Gent, 1984.

David MAES
(t vervolgt)